

Rozšíření pabourovce jestřábníkového (*Lemonia dumi*) a pabourovce pampeliškového (*Lemonia taraxaci*) (Lepidoptera: Brahmaeidae) na Valašsku

Distribution of Lemonia dumi and Autumn silkworm moth (Lemonia taraxaci) (Lepidoptera: Brahmaeidae) in the Moravian Wallachia

•
Lukáš Spitzer¹ & Jiří Beneš²

¹Muzeum regionu Valašsko, Horní náměstí 2, CZ-755 01 Vsetín, Česká republika; e-mail: spitzer.lukas@gmail.com

²Entomologický ústav, Biologické centrum AV ČR, Branišovská 31, CZ-370 05 České Budějovice, Česká republika; e-mail: benesjir@seznam.cz

Keywords: Central Europe, Czech Republic, endangered moth, faunistics, Lemoniidae, Moravia, new record, pastures, West Carpathians

Abstract: This study presents all known records of two Brahmaeidae moths (Lepidoptera) species originating from Moravian Wallachia (the Czech Republic), based on targeted monitoring since 2004. Both species are listed as endangered in red list. The *Lemonia dumi* is rarer of the two species in the region. It has been recorded from 10 sites belonging to 7 grid mapping quadrates. These include a strong population in Vsetínská Bečva Valley, seven rather small populations in Hostýnské Vrchy Hills, and two strong populations in northern Bílé Karpaty Mts. In contrast, the endangered *Lemonia taraxaci* remains widely distributed in the region, we are documenting its presence at 32 localities (12 grid mapping quadrates). The region, delimited by Vsetínské Vrchy Mts., Javorníky Mts. and northern Bílé Karpaty Mts., hosts its most abundant populations in the entire Czech Republic. The concentration of localities is higher in eastern parts of the region and declines westwardly. Both species inhabit historical, traditionally used pastoral landscapes with finely grained mosaics of pastures, hay meadows and woodlots. *L. taraxaci* prefers grasslands on steeper slopes, *L. dumi* inhabits damper valley bottoms with more humid conditions and mesophilous vegetation.

ÚVOD

Složení fauny nočních motýlů Valašska (Vsetínsko, jižní část Chráněné krajinné oblasti Beskydy) bylo až donedávna sporadicky publikováno a komentováno v odborném tisku. Sběratelské a publikační úsilí bylo dlouhodobě směřováno do atraktivnějších částí České republiky (dále ČR), respektive Moravy. Historicky první údaje o rozšíření některých druhů motýlů v regionu tak přinesl až SKALA (1912–1913, 1936). Více historických záznamů

o výskytu nočních motýlů sledované čeledi však pochází až z 60. až 80. let 20. století. Publikace se ale regionem zabývaly buď jen okrajově, nebo šlo pouze o dílčí zprávy o rozšíření vzácnějších nočních druhů motýlů různých čeledí – viz např. KRÁLÍČEK & GOTTWALD (1984), BRABEC (1987), JANOVSKÝ & GOTTWALD (1990, 1991), KURAS & BENEŠ (1996), ELSNER et al. (1997, 1998), KURAS et al. (2000), SITEK (2000), SITEK & KURAS (2000) a KURAS et al. (2001). Většina zmíněných prací výskyt druhů čeledi Brahmaeidae neuváděla. Po roce 2000

bylo dosaženo vysokého stupně poznání fauny denních (KURAS & BENEŠ 1996; SPITZER & BENEŠ 2010; ŠNAJDARA & SPITZER 2015) a posléze cílenými průzkumy i řady dosud opomíjených a špatně přístupných lokalit u nočních motýlů (např. DAREBNÍK 2008a,b; FIALA & SPITZER 2008a,b; SPITZER 2008a,b,c, 2009; SPITZER et al. 2009a,b; ŠUMPICH et al. 2009; TYRALÍK & KURAS 2010 či KURAS et al. 2010). Prostředí extenzivních pastvin a luk bylo po roce 2005 podrobeno důkladnému průzkumu, který v kontrastu s většinou pohoří a pahorkatin ČR odhalil přetrvávající vysokou diverzitu ubývajících specialistů pastevní krajiny. Jen z údolí Huslenky-Losový a blízkého okolí je uváděn výskyt více než 800 druhů motýlů (KURAS & SITEK 2007), z údolí Lušová (pomezí katastrů obcí Halenkov a Nový Hrozenkov) pak 84 druhů denních motýlů a 11 druhů čeledi Zygaenidae (cf. ZAPLETAL & SPITZER 2009).

Rovněž bylo publikováno několik prací komentující potenciál Valašska jako regionu dosud hostící ohrožený hmyz, a to hlavně pastevní specialisty a druhy světlých a přírodě blízkých lesů (KONVIČKA et al. 2005; SPITZER & TKAČÍKOVÁ 2005; KURAS & SITEK 2007; SPITZER 2007; PITRO & WOLFOVÁ 2008; SPITZER et al. 2009b; SLÁMOVÁ et al. 2010; SPITZER & BENEŠ 2011; SPITZER et al. 2011; RADA et al. 2017).

Čeď Brahmaeidae (dříve samostatná čeď pabourovcovití – Lemoniidae) je v České republice zastoupena dvěma druhy rodu *Lemonia*: pabourovec pampeliškový – *Lemonia taraxaci* (Denis & Schiffermüller, 1775) a pabourovec jestřábníkový – *Lemonia dumi* (Linnaeus, 1761). Oba druhy jsou v rámci Čech a Moravy rozšířené velmi lokálně, s výrazně hojnějším výskytem v minulosti (viz Obr. 2 a 3 – zdroj Databáze Mapování motýlů ČR, Entomologický ústav Biologické centrum Akademie věd ČR, dále ENTÚ BC AV ČR). V současném revidovaném vydání červeného seznamu jsou oba druhy řazeny do kategorie Ohrožený (Endangered – EN) (BENEŠ et al. 2017).

Pabourovec jestřábníkový (*L. dumi*) je druh s převážně evropským rozšířením od Pyrenejí, přes střední Evropu a jižní Skandinávii až po Ural a Malou Asii (MACEK et al. 2007). Samci mají denní aktivitu. Rychle a klikatě poletují

během říjnových slunečných dnů (vždy kolem poledne mezi 11.–14. hodinou, nejčastěji od 15. do 25. X.) a čichem lokalizují sedící neoplozené samice. Účinnou metodou vyhledávání druhu je lákání samců na neplozenou samici. Nejeфективnější metodou vyhledávání druhu je lákání samců na neoplozenou samici v klínce. Na světlo přilétají samci jen velmi výjimečně. Biotopem druhu jsou nejčastěji zachovalé květnaté suché až mezofilní louky či extenzivní pastviny nad údolní nivou, druh vystupuje i do hor. Housenky žijí na jestřábnících (*Hieracium* spp.), škardách (*Crepis* spp.) a prasetnicích (*Hypochoeris* spp.) a jiných hvězdnicovitých rostlinách. Dospělci žijí krátce a obdobně jako dospělci pabourovce pampeliškového nepřijímají potravu (EBERT 1994; HRABÁK & POVOLNÝ 1976; LEPIDOPTEROLOGEN-ARBEITSGRUPPE 1997; MACEK et al. 2007). Kvůli pozdnímu letu dospělců byl a stále je druh zřejmě v mnoha regionech ČR přehlížen. V posledních letech byl zaznamenán díky cílenému monitoringu v některých regionech nově či byl znovu potvrzen po mnoha dekadách v místech dříve známého výskytu (např. Novohradské hory, Králický Sněžník, Koněprusy v Českém krasu či NP Podyjí – Databáze Mapování motýlů ČR, ENTÚ BC AV ČR). Objeven tak může být ještě na řadě dalších lokalit.

Pabourovec pampeliškový (*L. taraxaci*) je západopalearktický druh rozšířený od jihovýchodní Francie přes střední Evropu, Apeninský poloostrov, Balkán až po západní Sibiř (EBERT 1994; LEPIDOPTEROLOGEN-ARBEITSGRUPPE 1997; MACEK et al. 2007). Imága jsou krátkověká a nepřijímají potravu. Líhnou se od poloviny srpna do září, často po prvních chladnějších nocích, kdy ranní teploty sestupují až k 0 °C. Dospělci aktivují od soumraku do ranních hodin. Efektivní je metoda monitoringu prostřednictvím přenosných světelných lapačů; motýli často sedávají také v polostínu poblíž lapače, odlétají až s postupujícím sluncem po oschnutí vegetace. Při sebrání jedinci upadají do katelepsie, přičemž obloukovitě protahují zadeček a odhalují žlutou membránu mezi jednotlivými zadečkovými články (Obr. 1). Samice kladou malé skupiny vajíček, ty přezimují; larvy žijí jednotlivě na listech hvězdnicových – pampelišky

(*Taraxacum* spp.), máchelky (*Leontodon* spp.), jestřábníky (*Hieracium* spp.) aj. Housenky jsou heliofilní, a ke svému zdárnému vývoji se potřebují slunit. Dorůstají délky 6 cm, kuklí se v zemi.

Pabourovec pampeliškový vyhledává exten-

sem veřejných či soukromých sbírek a nepublikovaných dat mapovatelů motýlů shrnutých v databázích Mapování motýlů ČR (spravovaná Entomologickým ústavem BC AV ČR) a Nálezové databázi ochrany přírody – NDOP

Obr. 1: Tři samci pabourovce pampeliškového na lokalitě Valašská Polanka (pole síťového mapování 6773), 28. VIII. 2017 (okr. Vsetín) spolu s typickým doprovodným druhem bourovcem hlohovým (*Trichiura crataegi* Linnaeus, 1758). Jeden samec pabourovce vlevo v „obránné pozici“. Foto: Z. Valchář.

Fig. 1: Three males of the Autumn silkworm moth (*L. taraxaci*) on the site Valašská Polanka (grid code of the faunistic mapping 6773), 28. viii. 2017 (Vsetín District), together with the typical accompanying species of the Pale Eggar (*Trichiura crataegi* Linnaeus, 1758). One male *L. taraxaci* on the left is in a typical “defensive position”. Photo: Z. Valchář.

zivně obhospodařované výslunné pastviny a k jihu obrácené krátkostébelné trávníky od nížin do hor (cf. SPITZER et al. 2009a,b). V ČR byl v minulosti značně rozšířen (Obr. 3). Drasticky vymizel především v Čechách, více lokalit je nyní známo již pouze na východní Moravě. Ohrožen je mulčováním, celoplošnou vícenásobnou sečí luk, příliš intenzivní pastvou či zalesňováním (cf. KONVIČKA et al. 2005).

Tato práce si klade za cíl: 1. sumarizovat náleзовá data týkající se druhů rodu *Lemonia*, získaná převážně po roce 2004 na Valašsku, včetně literárních dat a dat získaných výpi-

(Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Praha); 2. zhodnotit biotopové nároky obou druhů.

METODIKA A SBĚR DAT

Charakteristika zájmového území

Materiál byl sbírán převážně ve středních až vyšších nadmořských výškách (250–1000 m n. m.) Valašska ve svých širších hranicích (tj. území okresů Vsetín a Zlín, severních Bílých Karpat a částečně též v podhůří Hostýnských vrchů v okrese Kroměříž). Jedná se o navzájem pro-

pojený komplex pahorkatiny tvořený hřebeny Javorníků, Hostýnských a Vsetínských vrchů. Kromě převládajícího lesa je zde zachována unikátní mozaika květnatých luk a maloplošných pastvin se stále praktikovaným tradičním extenzivním zemědělstvím (PAVELKA & TREZNER 2001). Geomorfologicky patří pahorkatiny k provincii Západní Karpaty, subprovincii Vnější Západní Karpaty (CZUDEK et al. 1972). Území je podle klimatických charakteristik zahrnuto do oblasti chladné, region CH 7 (QUITT 1971).

Sběr materiálu

Pabourovec pampeliškový (*L. taraxaci*) – data pocházejí především z množství sběrů nočních motýlů s použitím přenosných světelných lapačů (8W/12V, aktinická zářivka s převažujícím ultrafialovým zářením) v době letu imág, tj. během srpna až začátku září. V menší míře byly využívány další metody sběru na světelný zdroj (např. rtuťová výbojka 125W/220V). Pabourovec jestřábníkový (*L. dumi*) byl monitorován během října přes den v odpoledních hodinách (11–14 hodin) za slunečného počasí na vybraných historických lokalitách a také na lokalitách s předpokládaným výskytem. Na lokalitě Huslenky-Losový byla úspěšně využita i metoda lákání samců na neoplozenou samici v klícce. Druhy byly vyhledávány dle dlouhodobých znalostí na historicky známých lokalitách a na předem vytipovaných stanovištích, které odpovídaly jejich ekologickým nárokům – především výhřevné subxerothermní k jihu exponované květnaté stráně a extenzivní pastviny a květnaté mezofilní údolní louky (např. HRABÁK & POVOLNÝ 1976).

Dokladovaný materiál je uložen ve sbírkách autorů a ve sbírce Muzea regionu Valašsko, příspěvková organizace (Vsetín). Použita je nomenklatura dle práce LAŠTŮVKA & LIŠKA (2011). Lokality jsou seřazeny abecedně s uvedeným polem síťového mapování (cf. ZELENÝ 1972). Zkratky jsou vysvětleny při prvním užití.

VÝSLEDKY

Čeľad' pabourovcovití (Brahmaeidae)

Pabourovec jestřábníkový – *Lemonia dumi* (Linnaeus, 1761)

Materiál

Huslenky-Losový (6674), subxerothermní extenzivní pastvina, 49°19'2"N, 18°5'43"E, 12. X. 2003, 1 M, observ. Zdeněk Podešva; X. 2012, desítky M, 1 F, observ. Zdeněk Valchář; 19. X. 2013, 20 M, observ. Tomáš Kuras; 20. X. 2013; 4 M, observ. LS, 1 M lgt.; 20. X. 2017, 3 M, observ. Zdeněk Valchář.

Jankovice (6671), celoplošně sečená květnatá louka, 49°21'8"N, 17°37'51"E, 11 M, 1 F, 19.–20. X. 2013, observ. Lenka Zapletalová a Michal Zapletal. V roce 2016 nezjištěn, Tomáš Kuras pers. comm.

Nedašova Lhota – PR Kaňoury (6874), sečené louky a pastviny, 49°6'51"N, 18°6'27"E, X. 2011, desítky M, observ. František Kopeček.

Podkopná Lhota (6672), květnaté suché plošně sečené louky, 49°18'7"N, 17°49'47"E, 15. X. 2017, 1 M, observ. Lenka Zapletalová a Michal Zapletal.

Pozdřechov (6773), celoplošně sečené květnaté louky s navazujícími pastvinami, 49°14'N, 17°56'E, několik jednotlivých pozorování v letech 2005–2014, později nesledován, Josef Chmela observ.; Lit. ČELECHOVSKÝ et al. 2015).

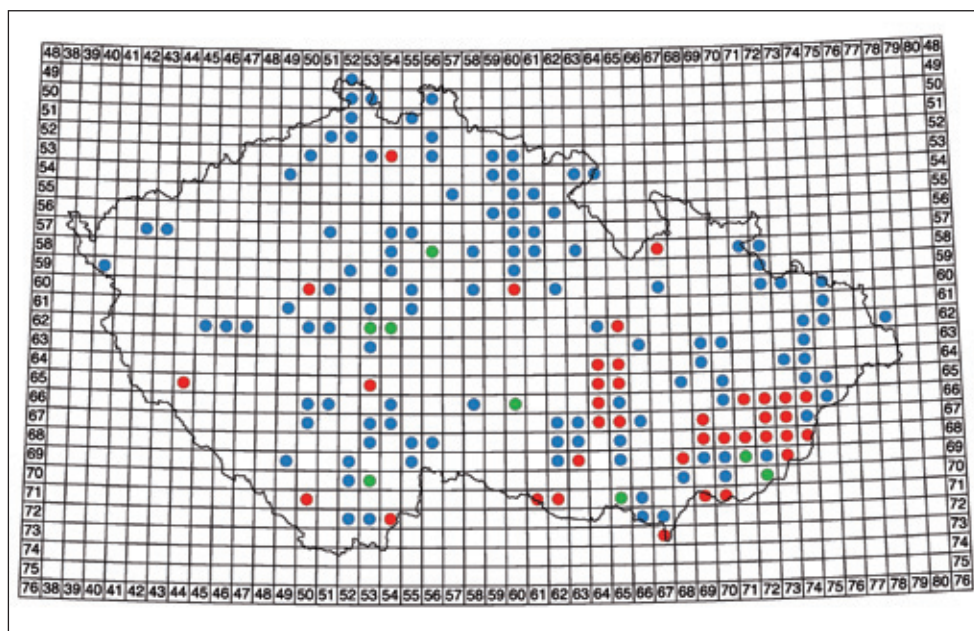
Rajnochovice-Troják (6672), v úseku mezi U Češků a Kotáry, horská sečená louka, 49°20'56"N, 17°48'7"E, 26. X. 2013, 1 M, observ. Libor Fiala.

Ratiboř-Kobelné (6673), členité pastviny a louky, 49°20'48"N, 17°54'17"E, 20. X. 2017, 1 M, Libor Ševčík foto, L. Spitzer revid.

Slavičín (6973), sečené louky, 25. X. 2009, 5 F; 24. X. 2010, více než 100 M, observ. Michal Bližňák; 18. X. 2011, desítky M, observ. Michal Zapletal.

Trnava (6773), extenzivně pasené a celoplošně kosené sušší květnaté louky v okolí vrchu Skalky, 49°17'55"N, 17°50'9"E, 15. X. 2017, 5 M, observ. Lenka Zapletalová a Michal Zapletal.

Trnava (6773), PP Jalovcová louka, teplomilná stráně s porostem jalovce obecného, bývá extenzivní pastvina, nyní strojově sečená,

Obr. 2: Rozšíření pabourovce jestrábníkového (*L. dumi*) v České republice. Červený symbol – nález po roce 2001; zelený symbol – nález z období 1980–2001; modrý symbol – nález z období do roku 1980. Zdroj: Databáze Mapování motýlů ČR, spravovaná Entomologickým ústavem BC AV ČR, v.v.i., České Budějovice.

Fig. 2: The distribution of *L. dumi* in the Czech Republic. Red symbol – records after 2001; green symbol – records from 1980 to 2001; blue symbol – records from the period up to 1980. Source: Czech Republic Butterflies and Moths Recording database administered by Biology Centre, Czech Academy of Sciences, České Budějovice.

49°17'50"N, 17°50'12"E, 15. X. 2017, 1 M, observ. Lenka Zapletalová a Michal Zapletal.

Pabourovec pampeliškový – *Lemonia taraxaci* (Denis & Schiffermüller, 1775)

Materiál

Brumov-Bylnice, Sidonie (6974), zarůstající pastvina, po roce 2014 opět pasená, 49°3'36"N, 18°5'36"E, 9. VIII. 2008, 1 M, observ. et coll. Jiří Skala; 14. VIII. 2009, desítky M, observ. et coll. Jiří Skala a LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Dolní Bečva-Kamenné (6575), zarůstající bývalé pastviny, VIII. 2016, 4 M, observ. et lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Francova Lhota-Bílá Voda (6874), sečené louky a pastviny, 49°11'59"N, 18°8'38"E, 24. VIII. 2011, 1 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Francova Lhota-Pulčín (6774), sečené a pasené louky na protějším svahu od skal, 49°13'40"N, 18°4'46"E, 14. VIII. 2009, 10 M, ob-

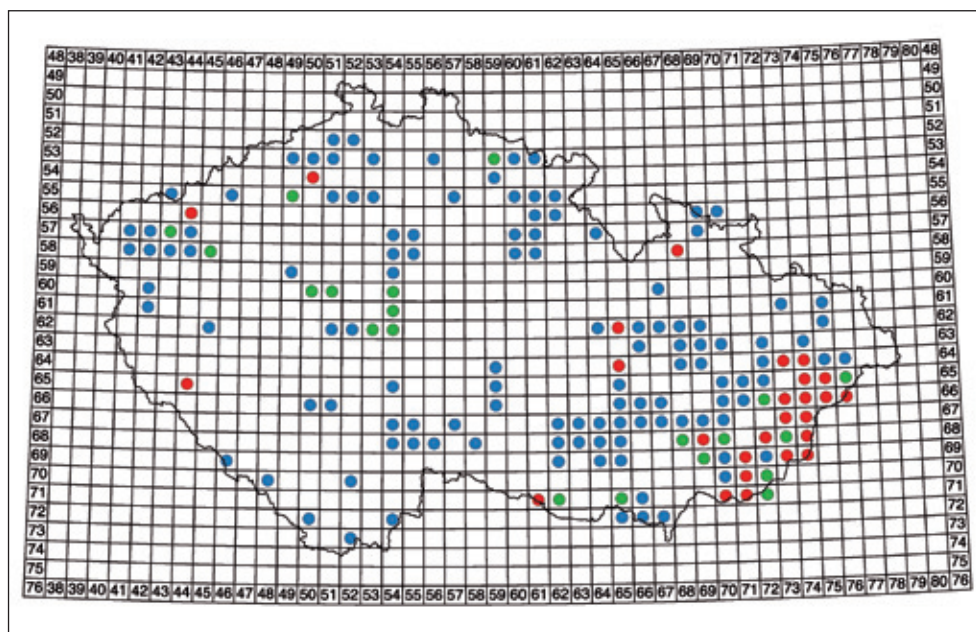
serv. et lgt. LS a Martin Konvička; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Halenkov-Dinotice (6674), zarůstající pastvina, po roce 2012 opět pasená, 49°21'4"N, 18°6'43"E, 21. VIII. 2006, 10 M, Lukáš Spitzer lgt., 18. VIII. 2010, 3 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Halenkov-Černé (6674), sečená, částečně pasená louka a navazující na náletem zarostlé svahy, 49°18'29"N, 18°8'16"E, 13. VIII. 2010, 1 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Halenkov-Hluboké (6674), louky a pastviny, více míst v údolí, 10. VIII. 2007, 10 M, lgt. Jiří Skala; 12. VIII. 2009, desítky M, observ. et 1 M lgt. LS, 18. VIII. 2010, 2 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Halenkov-Lušová (6674), louky a pastviny, na více místech v údolí, 2006, 10 M, 23. VIII. 2010, 5 M, 1 F; 16. VIII. 2011, 5 M; VIII. 2012–2016, desítky M, ojediněle F; 28. VIII. 2017, 1 M vše observ. et lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Obr. 3: Rozšíření pabourovce pampeliškového (*L. taraxaci*) v České republice. Červený symbol – nález po roce 2001; zelený symbol – nález z období 1980–2001; modrý symbol – nález z období do roku 1980. Zdroj: Databáze Mapování motýlů ČR, spravovaná Entomologickým ústavem BC AV ČR, v.v.i., České Budějovice.

Fig. 3: The distribution of the Autumn silkworm moth (*L. taraxaci*) in the Czech Republic. Red symbol – records after 2001; green symbol – records from 1980 to 2001; blue symbol – records from the period up to 1980. Source: Czech Republic Butterflies and Moths Recording database administered by Biology Centre, Czech Academy of Sciences, České Budějovice,

Hovězí-Hovízky (6674), zarůstající, občasné intenzivní pastvina ovcí, 49°19'26"N, 18°4'40"E, 13. VIII. 2010, 5 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Huslenky-Bratřejůvka (6674), extenzivní pastvina ovcí a koní, 49°19'10"N, 18°6'53"E, 13. VIII. 2010, 2 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Huslenky-Losový (6674), 49°19'2"N, 18°5'44"E, 16. VIII. 2009, 10 M, observ. et lgt. LS et JB; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín; 17. a 28. VIII. 2016, 2 M, observ. Zdeněk Valchář; Lit.: KURAS & SITEK 2007.

Huslenky-Uherská (6774), zarůstající bývalý lom a navazující louky a pastviny, dále na více místech v údolí, např. 49°16'7"N, 18°7'26"E, 16. VIII. 2009, 2 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Hutisko-Solanec-Zákopčič (6575), květnatá louka, 49°25'12"N, 18°12'5"E, 22. VIII. 2012, 2 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Karolinka-Kobylská (6675), zarůstající sad, 49°21'40"N, 18°13'28"E, 17. VIII. 2012, 8 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Karolinka-Ratkov (6675), extenzivní, dočasně nepasená pastvina, 49°21'15"N, 18°14'39"E, 28. VIII. 2017, 2 M, lgt. LS.

Nedašova Lhota-PR Kaňoury (6874), sečené louky a pastviny, 49°6'51"N, 18°6'27"E, 9. VIII. 2008, 1 M, observ. et coll. Jiří Skala; 14. VIII. 2009, desítky M, observ. et lgt. LS a Jiří Skala; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Nový Hrozenkov-Babínek (6675), zarůstající pastviny, 49°20'19"N, 18°10'21"E, 15. VIII. 2009, 3 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Nový Hrozenkov-Babíneček (6675), aktivní ovčí pastvina a extenzivní sad, 49°20'29"N, 18°10'47"E, 15. VIII. 2009, 2 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Nový Hrozenkov-Břežítá (6675), sečené louky, 49°19'1"N, 18°11'6"E, 16. VIII. 2009, 2 M, lgt.

Lukáš Spitzer; 16. VIII. 2011, 5 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Nový Hrozenkov-Vranča (6675), louky a pastviny na více místech v údolí, 16. VIII. 2009, 14 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Pržno-Prženecké paseky (6673), horské louky 4 km Z od středu obce, VIII. 2002, 1 M, observ. Libor Fiala.

Ratiboř-Kobelné (6673), květnaté výhřevné louky, 49°20'48"N, 17°54'14"E, VIII. 2016, 1 M, observ. Libor Ševčík.

Slavičín (6973), záhumenky, 25. VIII. 2008, ojedíněle, observ. Michal Blížňák.

Valašská Bystřice-Činov (6574), sečená pastvina, v době sběru byl na pastvině hovězí dobytek, 49°24'23"N, 18°9'18"E, 14. VIII. 2011, 1 M, lgt. LS a JB; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Valašská Bystřice-Tišňavy (6674), sečené a pasené louky, 49°23'25"N, 18°8'26"E, 17. VIII. 2012, 2 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Valašská Polanka (6773), u železniční stanice, 22. VIII. 2012, 5 M; 24. VIII. 2013, 1 M, 29. VIII. 2015, 1 M; 2016, 2017 více jedinců, observ. Zdeněk Valchář.

Valašská Senice (6774), jalovcová pastvina, 49°13'45"N, 18°6'36"E, 24. VIII. 2011, 1 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín; sečené louky, 49°13'57"N, 18°7'32"E, 24. VIII. 2011, 3 M, 1 F, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Velké Karlovice-Bzové (6675), sečená louka a ovčí pastvina, 49°22'16"N, 18°15'46"E, 15. VIII. 2009, 1 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Velké Karlovice-Na Člověčím (6676), sečená smilková horská louka, izolovaná nelesní enkláva, 49°23'15"N, 18°21'52"E, 20. VIII. 2015, 1 M, lgt. LS, coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Velké Karlovice-Lopušanky (6676), zarůstající svažité louka, 49°20'32"N, 18°21'55"E, 22. VIII. 2012, 3 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Velké Karlovice-Podtáté (6676), nesečená zarůstající louka, bývalá pastvina, 49°21'17"N, 18°21'23"E, 22. VIII. 2012, 3 M, lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

Zděchov (6774), záhumenky a sady na více místech, 49°15'11"N, 18°4'44"E, 25. VIII. 2015,

20 M, observ. et lgt. LS; coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín.

DISKUZE

Pabourovec jestřábníkový je v oblasti vzácnějším druhem než pabourovec pampeliškový, na některých lokalitách však žijí oba druhy pohromadě. Historicky byl p. jestřábníkový pravděpodobně více rozšířen, přestože byl v minulosti doložen jen z jediné lokality – Veselá u Valašského Meziříčí (1972, 1 ex., Griga lgt., coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín). Po roce 2005 byl přes veškerou snahu nalezen dosud jen na deseti lokalitách v sedmi faunistických kvadrátech. Na lokalitě v Jankovicích byl druh v roce 2013 hojný, opakovanou návštěvou lokality v roce 2016 však také nebyl druh potvrzen a je možné, že zde vymizel. Na další lokalitě v přírodní rezervaci (PR) Losový v Huslenkách je druh sledován každoročně. Přesto se zde jedná nově už o řídce se vyskytující druh, který zde byl dle pozorování autorů nálezů dříve početnější. Ještě v roce 2008 bylo možno na samici přilákat i desítky samců, a to v rámci celého komplexu stávající PR Losový. Od roku 2014 bylo možno potkat jen ojedinelé samce a dospělci již takřka nevyskytují v jižní části rezervace a pozorovatelní jsou nyní jen v nejvyšších partiích rezervace a v sadech pod vrcholem Ochmelov (Zdeněk Valchář pers. comm.). Cíleným hledáním byly objeveny v roce 2017 další čtyři slabé populace v Hostýnských vrších. Na jedné z nich (Ratiboř-Kobelné) se druh vyskytoval společně s pabourovcem pampeliškovým. Početné populace má pabourovec jestřábníkový podle současných znalostí na Valašsku již jen v Nedašově Lhotě, v PR Kaňoury a v jejím okolí (zde též společně s p. pampeliškovým) a u Slavičína na Valašskokloboucku. Obě lokality se nacházejí v zachovalém komplexu květnatých luk a pastvin. V oblasti na jih od Zlína, na Luhačovicku a dále pak ve středních a jižních partiích Bílých Karpat je pak známo více lokalit recentního výskytu (Databáze Mapování motýlů ČR). Na rozdíl od pabourovce pampeliškového zřejmě dospělci preferují členitější lokality s přítomností

vlhčích prvků a mezofilní vegetace (cf. HRABÁK & POVOLNÝ 1976).

Naproti tomu je druh pabourovec pampeliškový v oblasti stále široce rozšířen. Spojitý výskyt byl potvrzen zvláště z prostoru hřebene a dílčích údolí Javorníků a Vsetínských vrchů. Jeho současné rozšíření je ale nyní limitováno zhruba úsekem od pramene Vsetínské Bečvy po Jablůnku a prameništění oblastí potoka Bystřice, který pramení ve Vsetínských vrších. V navazujících údolích dále po toku byl druh přes intenzivní snahu zatím objeven jen v Ratiboři. Neúspěšně byl motýl hledán v letech 2010–2017 např. ve Vsetíně-Semetíně, Liptálu, Lhotě u Vsetína, Malé Bystřici, Bystřičky a Hošťálkově a Oznici (TYRALÍK & KURAS 2010). V povodí Senice byl druh nalezen na menším počtu lokalit (potvrzen byl opakovaně a hojně z jedné lokality ve Valašské Polance, u Pulčína či častěji v pramenné oblasti Senice ve Valašské Senici a Francově Lhotě). Nepředpokládáme zde však kontinuální a početný výskyt obdobně, jak jsme zjistili v povodí Vsetínské Bečvy. Mezi léty 2005–2012 jsme neúspěšně hledali druh v obcích Lužná, Prlov, Pozděchov a Lidečko. V obci Prlov jsou posledním nálezem dva samci z roku 1982 (13. VIII. 1982, Josef Chmela lgt, coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín). V obci Pozděchov byl druh sbírán J. Chmelou naposledy v roce 2000 (17. VIII. 2000, coll. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín). Po roce 2000 zde další jedince již nepozoroval (ČELECHOVSKÝ et al. 2015). Vzácně byl nalezen též na jedné lokalitě v oblasti hřebene Radhoště v Beskydech. Severněji se na východní Moravě vyskytuje p. pampeliškový již jen v PR Svinec u Nového Jičína (KURAS et al. 2010) a v NPP Šípka ve Štramberku (SITEK 2006).

Nejvyšších abundancí dosahoval pabourovec pampeliškový v závěrech údolí přítoků Vsetínské Bečvy od obce Janová na západě po Velké Karlovice na východě. Jedinci přilétali ke světelným lapačům početně na pastvinách v místech s vyšší svažitostí. Louky a pastviny byly vždy květnaté, s pokryvností bylin převážující nad travinami. Vegetace byla řídká s malým množstvím stařiny. Vyšších početností dosahoval v místech s krátkodobou absencí hospodaření. V údolích s dlouhodobě inten-

zivně paseným bezlesím či loukami s vysokou dominancí travin druh chyběl (Liptál, Lhota u Vsetína, Lužná, Oznice, Hošťálková), přestože byla v prostoru těchto údolí k monitoringu vybírána místa s pestřejším složením vegetace. Na dlouhodoběji (cca pět a více let) neudržovaných loukách a pastvinách též nebyl nalezen (Prlov, Pozděchov, Vsetín-Semetín).

Charakter větší části údolí Senice, Rokytenky či Ratibořky dle znalosti početně obývaných biotopů v údolí Vsetínské Bečvy napovídá na absenci druhu z důvodu intenzivní zemědělské činnosti. V těchto údolích takřka chybí maloplošné zemědělství, přičemž se zde intenzivně hospodaří lukařením či pasením na velkých mnohahektarových půdních blocích (cf. MLÁDEK et al. 2006). Druh je zřejmě schopen krátkodobě využívat mikrohabitaty např. v suchých lemech pastvin či na obtížně přístupných a zemědělsky obhospodařovaných místech (např. pramenná oblast údolí Senice, kde byl pabourovec pampeliškový zjišťován jen jednotlivě na scelených pastvinách, hojněji pak na tradičně obhospodařovaných záhumencích či vzácný výskyt na lesem izolované enklávě v závěru údolí Kobelné v Ratiboři).

Na rozdíl od pabourovce jestřábníkového však pabourovec pampeliškový není schopen přežívat v prostoru mnohahektarových intenzivně sečených či pasených luk bez alespoň pomístně navazující jemné krajinné mozaiky.

Lokality, kde žijí pabourovci, hostí na Valašsku celou řadu ochrannářsky významných druhů hmyzu. Především na místech výskytu pabourovce pampeliškového žijí kriticky ohrožení modrásek černoskvrnný (*Phengaris arion* Linnaeus, 1758) (KURAS & SITEK 2007; SPITZER et al. 2009b, 2011), perleťovec maceškový (*Argynnis niobe* Linnaeus, 1758), jehož housenky se vyvíjejí na oslabených violkách rostoucích na obnažené půdě (SPITZER et al. 2009a). Z dalších ohrožených druhů stojí za zmínku vřetenuška třeslicová (*Zygaena brizae* Esper, 1800) vyhledávající zarůstající luční porosty (SPITZER & BENEŠ 2010) nebo zelenáček velký (*Jordanita notata*) (cf. BENEŠ & KURAS 1996; SPITZER & BENEŠ 2010) nebo lokální a ohrožené druhy nočních motýlů, jako např. *Chersotis cuprea* (Denis & Schiffermüller, 1775), *Cleocoris*

scoriacea (Esper, 1789), *Diachrysia chryson* (Esper, 1789), *Euchalcia modestoides* Poole, 1989, *Shargacucullia prenanthis* (Boisduval, 1840), *Xylena exsoleta* (Linnaeus, 1758) (všechny z čeledi Noctuidae), či bourovec *Lasiocampa trifolii* (Denis et Schiffermüller, 1775) (cf. KURAS a SITEK 2007; Databáze Mapování motýlů ČR).

Z dalších bezobratlých zde dále žije celorepublikově rychle ustupující saranče vrzavá (*Psophus stridulus* Linnaeus 1758) (cf. SPITZER 2007; RADA et al. 2017) nebo sklípkánek černý (*Atypus piceus* Sulzer, 1776) (cf. MAJKUS 2000). Většina těchto druhů byla v minulosti v ČR poměrně široce rozšířená, za své přežití na Valašsku jednoznačně vděčí, stejně jako pabourovec pampeliškový, zdejšímu přetrvání tradičního maloplošného hospodaření.

ZÁVĚR

Intenzívními průzkumy bylo v regionu Valašska převážně po roce 2004 monitorováno rozšíření obou druhů pabourců. Pabourovec jestřábníkový (*Lemonia dumi*) je v regionu vzácným druhem, doloženým dosud jen z 10 lokalit spadajících do 7 faunistických kvadrátů. V rámci průzkumu byla potvrzena existence pouze jedné donedávna početné populace tohoto druhu v údolí Vsetínské Bečvy, sedmi slabých populací v Hostýnsko-Vizovických vrších a dvou silných v severních Bílých Karpatech. Celková znalost jeho rozšíření ale není dosud dobře známa kvůli velmi pozdní a časově omezené době letu. Na druhé straně byl potvrzen trvalý a v zásadě plošný výskyt ohroženého pabource pampeliškového (*Lemonia taraxaci*) na 32 lokalitách ve Vsetínských vrších, Javornících a severní části Bílých Karpat, jednotlivé nálezy pochází i Hostýnských vrchů a Vizovické vrchoviny. V rámci severní a střední Moravy tak existují na Valašsku stále početné populace obou druhů vázaných na zachovalé extenzívní pastviny a louky. Spolu s navazujícími Bílými Karpatami je Vsetínsko v současnosti celorepublikově nejdůležitějším regionem pro přežívání životaschopných populací pabource pampeliškového.

PODĚKOVÁNÍ

Rádi bychom poděkovali Martinu Konvičkovi za korekce textu a podnětné připomínky. Dále Zdeňku Podešvovi, Liboru Fialovi (Vsetín), Liboru Ševčíkovi (Ratibor), Tomáši Kurasovi (Ostrava), Jiřímu Skalovi (Praha), Zdeňku Valchářovi (Vsetín) a Lence Zapletalové a Michalu Zapletalovi (Zlín) za informace o rozšíření obou druhů a případné zpřístupnění sbírek. Práci financovaly a podpořily GA ČR (P505/10/2167, 14-33733S) a rozpočet Muzea regionu Valašsko, Vsetín.

LITERATURA

- BENEŠ J., KONVIČKA M. & ZAPLETAL M. (2017): Drepanoidea, Lasiocampoidea a Bombycoidea, pp. 178–236. In: HEJDA R., FARKAČ J. & CHOBOT K.: Červený seznam ohrožených druhů České republiky Bezobratlí. *Příroda*, 36: 1–612.
- BRABEC L. (1987): Motýli Valašského Meziříčí ve sbírkách Okresního vlastivědného muzea Vsetín. *Zpravodaj OVM Vsetín*: 2–13.
- CZUDEK T. (ed.) (1972): Geomorfologické členění ČR. *Studia geographica*, Brno, 23: 1–140.
- ČELECHOVSKÝ A., CHMELA J. & CHMELA M. (2015): Makrolepidoptera Pozděchova na Valašsku (Česká republika). *Acta Carpathica Occidentalis*, 6: 139–157.
- DAREBNÍK J. (2008a): Závěrečná zpráva z inventarizačního průzkumu vybraných skupin motýlů (Lepidoptera) na lokalitě PP Kudlačena. Manuskript pro potřeby ochrany přírody. Depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm, 4 pp.
- DAREBNÍK J. (2008b): Závěrečná zpráva z inventarizačního průzkumu vybraných skupin motýlů (Lepidoptera) na lokalitě PP Pod Juráškou. Manuskript pro potřeby ochrany přírody. Depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm, 3 pp.
- EBERT G. (1994): *Die Schmetterlinge Baden-Württembergs. Band 4: Nachtfalter 2. Die Schmetterlinge Baden-Württembergs Band 4: Nachtfalter 2 (Bombycidae, Endromidae, Lemoniidae, Saturniidae, Sphingidae, Drepanidae, Notodontidae, Dilobidae, Lymantriidae, Ctenuchidae, Nolidae)*. Ulmer, Stuttgart, 535 pp.
- ELSNER V., GOTTWALD A., JANOVSKÝ M., KOPEČEK F., LAŠTŮVKA A., MAREK J. & DUFEK T. (1998): Motýli jihovýchodní Moravy V. *Sborník Přírodovědného Klubu Uherské Hradiště*, 3 (Suppl. 5): 1–85.
- ELSNER V., HUEMER P. & TOKÁR Z. (1999): *Die Palpenmotten (Lepidoptera, Gelechiidae) Mitteleuropas*. Slamka, Bratislava, 208 pp.
- FIALA L. & SPITZER L. (2008a): Závěrečná zpráva z inventarizačního průzkumu vybraných skupin motýlů (Lepidoptera) na lokalitě PP Stříbrník. Manuskript pro potřeby ochrany přírody. Depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm, 5 pp.

- FIALA L. & SPITZER L. (2008b): Závěrečná zpráva z inventarizačního průzkumu vybraných skupin motýlů (Lepidoptera) na lokalitě PP Uherská. Manuscript pro potřeby ochrany přírody. Depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm, 4 pp.
- HRABÁK R. & POVOLNÝ D. (1976): O způsobu života pabourovce jestřábníkového (*Lemonia dumi* Linnaeus, 1761) v předhůří Českomoravské vysočiny. *Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, Přírodní vědy*, 16: 77–92.
- JANOVSKÝ J. & GOTTWALD A. (1990): Pozoruhodné nálezy lepidopter pro ČSSR, 6. Zprávy České Společnosti Entomologické při ČSAV, Praha, 26: 112–118.
- JANOVSKÝ J. & GOTTWALD A. (1991): Pozoruhodné nálezy lepidopter pro ČSSR, 7. Zprávy České Společnosti Entomologické při ČSAV, Praha, 27: 58–63.
- KONVIČKA M., BENEŠ J. & ČÍŽEK L. (2005): Ohrožený hmyz nelesních stanovišť: ochrana a management. *Sagittaria*, Olomouc, 128 pp.
- KRÁLÍČEK M. & GOTTWALD A. (1984): Motýli jihovýchodní Moravy I. Museum J. A. Komenského Uherský Brod & OV ČSOP Uherské Hradiště, Uherské Hradiště, 112 pp.
- KURAS T. & BENEŠ J. (1996): Nález zelenáčka *Adscita notata* (Zeller, 1784) a vřetenušky *Zygæna brizæ* (Esper 1800) na severní Moravě. *Časopis Slezského zemského Muzea Opava (A)*, 45: 287–288.
- KURAS T., SITEK J. & BENEŠ J. (2001): Motýli (Lepidoptera). In: PAVELKA J. & J. TREZNER (eds) (2001): *Příroda Valašska (okres Vsetín)*. Český svaz ochránců přírody ZO ČSOP 76/06 Orchidea, Vsetín, 504 pp.
- KURAS T. & SITEK J. (2007): Motýli (Lepidoptera) valašských pastvin a návrh managementu na příkladu lokality Losový (CHKO Beskydy). *Práce a Studie Muzea Beskyd (Přírodní vědy)*, 19: 151–170.
- KURAS T., SITEK J. & DANDOVÁ J. (2010): Motýli (Lepidoptera) Přírodní rezervace Svinec (okres Nový Jičín) a návrh na změnu managementu území. *Acta Musei Beskidensis*, 2: 139–156.
- LAŠTŮVKA Z. & LIŠKA J. (2011): Komentovaný seznam motýlů České republiky. Annotated checklist of moth and butterflies of the Czech Republic (Insecta, Lepidoptera). *Biocont Laboratory*, Brno, 148 pp.
- LEPIDOPTEROLOGEN-ARBEITSGRUPPE (1997): *Schmetterlinge und ihre Lebensräume. Arten – Gefährdung – Schutz: Schmetterlinge und ihre Lebensräume. Schweiz und angrenzende Gebiete. Band 2. Egg/Zh*, XI+679 pp.
- MACEK J., DVOŘÁK J., TRAXLER L. & ČERVENKA V. (2007): Motýli a housenky střední Evropy. Noční motýli I. *Academia*, Praha, 371 pp.
- MAJKUS Z. (ed.) 2000: Arachnofauna vybraných lokalit Vsetínska. *Biologica-Ecologica*, 192 (6–7): 57–70.
- MLÁDEK J., PAVLŮ V., HEJTMAN M. & GAISLER J. (eds) (2006): *Pastva jako prostředek údržby trvalých travních porostů v chráněných územích*. VÚRV Praha, 104 pp.
- PAVELKA J. & TREZNER J. (eds) (2001): *Příroda Valašska (okres Vsetín)*. Český svaz ochránců přírody ZO ČSOP 76/06 Orchidea, Vsetín, 504 pp.
- PITRO Z. & WOLFOVÁ J. (eds) (2008): *Zachování biodiverzity karpatských luk*. FOA, Nadační fond pro ekologické zemědělství, Praha, 108 pp.
- QUITT E. (1971): Klimatické oblasti Československa. *Stud. Geogr.*, 16: 1–74.
- RADA S., SPITZER L., ŠIPOŠ J. & KURAS T. (2017): Habitat preferences of the grasshopper *Psophus stridulus*, a charismatic species of submontane pastures. *Insect Conservation and Diversity*, 10: 310–320.
- SITEK J. (2006): Dílčí zpráva o provedeném průzkumu Lepidopter NPP Šípka. Manuscript pro potřeby ochrany přírody. Depon. in: Krajský úřad Moravskoslezského kraje.
- SITEK J. & KURAS T. (2000): Faunistic records from the Czech Republics – 108. *Klapalekiana*, 36: 179–180.
- SITEK J. (2000): Faunistic records from the Czech Republic – 120. *Klapalekiana*, 36: 323–324.
- SLÁMOVÁ I., SPITZER L. & KONVIČKA M. (2010): Kde u nás přežívá okáč kluběnkový? Význam stanovištní mozaiky pro ustupujícího motýla. *Živa*, 58 (1): 32–34.
- SKALA H. (1912–1913): Die Lepidopterenfauna Mährens I, II. *Verhandlungen des Naturforschenden Vereines in Brünn*, 50(1912): 63–241, 51(1913): 115–377.
- SKALA H. (1936): Zur Lepidopterenfauna Mähren und Schlesiens. *Acta Musei Moraviae* 30 (Suppl.): 1–197.
- SPITZER L. (2007): Současné rozšíření saranče vrzavé (*Psophus stridulus*, L.) (Caelifera: Acrididae) na Valašsku (Česká republika). *Časopis Slezského Muzea Opava (A)*, 56: 53–58.
- SPITZER L. (2008a): Závěrečná zpráva z inventarizačního průzkumu vybraných skupin motýlů (Lepidoptera) na lokalitě PR Galovské lúky. Depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm, 6 pp.
- SPITZER L. (2008b): Závěrečná zpráva z inventarizačního průzkumu vybraných skupin motýlů (Lepidoptera) na lokalitě PP Poskla. Depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm, 4 pp.
- SPITZER L. (2008c): Závěrečná zpráva z inventarizačního průzkumu vybraných skupin motýlů (Lepidoptera) na lokalitě PP Rákosina Střítež. Ms. Depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm, 4 pp.
- SPITZER L. (2009): Mapování potenciálních, entomologicky zajímavých mokřadních ploch (se zaměřením na skupinu Lepidoptera) na území CHKO Beskydy. Ms. Depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm, 27 pp.
- SPITZER L. & TKAČÍKOVÁ J. (2005): Co má společného ovce a modrásek černoskvrnný? *Valašsko, Muzeum regionu Valašsko, Vsetín 2005/2*: 20–24.
- SPITZER L. & BENEŠ J. (2008): Zachování biologické rozmanitosti trvalých travních porostů v pohoří Karpat v České republice: Mapování denních motýlů (Lepidoptera) na území CHKO Beskydy: období 2006–2008. Depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm, 28 pp.
- SPITZER L. & BENEŠ J. (2009): Závěrečná zpráva z inventarizačního průzkumu motýlů (Lepidoptera) na lokalitě PR Halvovský potok. Depon. in: Zlínský kraj, Zlín, 11 pp.
- SPITZER L., BENEŠ J. & KONVIČKA M. (2009a): Oviposition of the Niobe Tritillary (*Argynnis niobe* Linnaeus, 1758) at sub-mountain conditions in the Czech Carpathians (Lepidoptera, Nymphalidae). *Nachrichten des Entomologischen Vereins Apollo*, N.F., 30 (3): 165–168.
- SPITZER L., DANDOVÁ J., JAŠKOVÁ V., BENEŠ J. & KONVIČKA M. (2009b): The Large Blue butterfly, *Phengaris [Maculinea] arion*, as a conservation umbrella on a landscape scale: The case of the Czech Carpathians. *Ecological Indicators*, 9: 1056–1063.

- SPITZER L. & BENEŠ J. (2010): Nové a významné nálezy denních motýlů a vřetenuškovitých (Lepidoptera) na Valašsku (okres Vsetín, Česká republika). *Acta Carpathica Occidentalis*, 1: 19–39.
- SPITZER L. & BENEŠ J. (2011): Nálezy pernatěnky čistcové (*Alucita desmodactyla*, Lepidoptera: Alucitidae) na Moravě (Česká republika). *Acta Musei Beskidensis*, 3: 198–201.
- ŠNAJDARA P. & SPITZER L. (2015): Rozšíření a stav vybraných populací modráska hořcového Rebelova (*Phengaris alcon rebeli*) (Lepidoptera: Lycaenidae) ve Zlínském kraji (východní Morava). *Acta Carpathica Occidentalis*, 6: 12–138.
- ŠUMPICH J., LIŠKA J., JAKŠ O., SITEK J., SKYVA J., FEIK V., MAREK J., VÁVRA J., LAŠTŮVKA Z., VÍTEK P., BARTAS R., ČELECHOVSKÝ A., DOBROVSKÝ T., DVOŘÁK I., MARŠÍK L. & MIKÁT M. (2009): Faunistic Records from the Czech Republic – 287. *Klapalekiana*, 45: 267–279.
- TKAČÍKOVÁ J. & SPITZER L. (2010): Z pozůstalosti G. A. Říčana. Valašsko, Muzeum regionu Valašsko, Vsetín, 2010/1: 12–18.
- TKAČÍKOVÁ J., HUSÁK J. & SPITZER L. (2013): *Valašské louky a pastviny: dědictví našich předků*. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín, 141 pp.
- TYRALÍK F. & KURAS T. (2010): Noční motýli (Lepidoptera) severovýchodní části Hostýnských vrchů. *Acta Carpathica Occidentalis*, 1: 40–52.
- ZAPLETAL M. & SPITZER L. (2009): Nález modráska komoncového (*Polyommatus dorylas*) (Lepidoptera: Lycaenidae) v podhůří Vsetínských vrchů (Česká republika). *Klapalekiana*, 45: 225–227.
- ZELENÝ J. (1972): Návrh členění Československa pro faunistický výzkum. *Zprávy Československé Společnosti Entomologické při ČSAV*, 8: 3–16.